

Roma in Vlaanderen: Grote diversiteit aan verblijfsstatuten

FACT SHEET 5 – Oktober 2012

**Onderzoeker
Sanne van de Pol (UA)**

**Promotoren
Prof. Dirk Vanheule (UA)
Dr. Noel Clycq (UA)**

Roma in Vlaanderen: Een grote diversiteit aan verblijfsstatuten

In deze fact sheet zal een bijdrage geleverd worden aan de duiding van de zeer heterogene groep 'Roma'. Over welke mensen hebben we het precies? Hoe en wanneer is men naar België gekomen? Na een korte introductie over de Roma in het algemeen zullen we ons hiervoor richten op de diversiteit aan verblijfsstatuten van Roma.

Introductie

De Roma bestaan niet. De term *Roma* is een overkoepelende term voor een zeer diverse groep mensen en volkeren. In België onderscheiden we vier verschillende categorieën¹, de *Manouchen* of *Sinti*, *Roms*, *Voyageurs* en tot slot de *Roma* die na de val van het IJzeren Gordijn naar België migreerden. De verblijfsstatuten die men heeft hangen sterk samen met het moment van migratie. De eerste drie categorieën hebben veelal de Belgische nationaliteit terwijl Roma in de vierde categorie, die recentelijk naar België migreerden, een grote diversiteit aan verblijfsstatuten hebben. Ondanks deze onderlinge verschillen worden deze groepen vaak in één adem genoemd, onder de noemer Roma. In deze fact sheet richten we ons vooral op de Roma die tijdens de laatste migratiegolf, in de periode 1990 tot heden, naar België migreerden².

Verblijfsstatuten

Net zoals er vele groepen zijn die onder de hier gebruikte, overkoepelende noemer Roma vallen, zijn er vele statuten die op hen van toepassing kunnen zijn. We identificeren een brede waaier aan mogelijke statuten³ waaraan verschillende rechten en plichten verbonden zijn. Onderwijs is hierop een uitzondering en verplicht voor ieder kind. De Belgische wet voorziet leerplicht voor alle kinderen tussen de 6 en de 18 jaar die zich op het grondgebied bevinden, ongeacht het verblijfsstatuut⁴. In de Nationale strategie voor de integratie van de Roma lezen we expliciet dat dit eveneens geldt voor kinderen van Roma afkomst.

Roma met Belgische nationaliteit

Ten eerste zijn er Roma met de Belgische nationaliteit. Dit zijn veelal mensen die al sinds generaties in België wonen, bijvoorbeeld *Manouchen*, *Roms* en *Voyageurs*. Daarnaast zijn er ook Roma die als migrant naar België zijn gekomen. Ook zij

¹ Nationale strategie voor de integratie van de Roma p. 40-41

² Meer informatie over de verschillende Romagemeenschappen in Vlaanderen kunt u vinden in factsheet 5 'Roma in Vlaanderen' op www.steunpuntieni.be

³ Deze lijst is niet exhaustief.

⁴ Federale overheid (2012) Nationale strategie voor de integratie van de Roma p. 10

kunnen de Belgische nationaliteit verworven hebben. Zij hebben dezelfde rechten en plichten als andere Belgische burgers. Belgische staatsburgers hebben stemrecht op federaal, regionaal en lokaal of gemeentelijk niveau. Zij kunnen zich eveneens verkiesbaar stellen.

Op de website van het Kruispunt Migratie-Integratie⁵ staan alle regels omtrent het verkrijgen van de Belgische nationaliteit. In oktober 2012 stemt de Kamer van Volksvertegenwoordigers in met een wetwijziging⁶ ten einde het verkrijgen van de Belgische nationaliteit meer migratieneutraal te maken. De voorgestelde wijziging aan het Wetboek Belgische Nationaliteit bevat de herinvoering van integratievoorwaarden. Deze wet zal in 2013 in werking treden en de voorwaarden om de Belgische nationaliteit te verkrijgen zullen dus spoedig veranderen.

Roma met Europese nationaliteit

Roma kunnen ook de nationaliteit van een andere lidstaat van de Europese Unie hebben. Vooral de uitbreidingen van de laatste jaren zijn van belang voor Roma. In 2004 treden een aantal landen⁷ toe tot de EU waarbij onder andere Slovakije en Tsjechië een Roma bevolking kennen. In 2007 treden eveneens Roemenië en Bulgarije toe maar voor hen gelden tot eind 2013 nog beperkende voorwaarden. Ook deze landen hebben een relatief grote Roma bevolking. Kenmerkend voor de Europese Unie is dat zij een vrij verkeer van personen kent, waarbij de onderdanen van een lidstaat (Unieburgers) en burgers uit landen van de Europese Economische Ruimte⁸ (EER) zich in andere lidstaten mogen vestigen om economische activiteiten uit te oefenen, te studeren of zelfs voor niet-economische motieven. Voor Roma met de nationaliteit van Europese lidstaten gelden deze regels uiteraard ook.

Tot drie maanden kunnen zij vrij in België verblijven maar aan een langer verblijf zijn verschillende voorwaarden verbonden. Er zijn drie mogelijke types verblijfsrecht voor EU/EER-burgers en hun familieleden.⁹ Om een verblijfsrecht van meer dan 3 maanden te bekomen moet men ofwel:

- a) werknemer of zelfstandige zijn in België of naar België komen om werk te zoeken en dit kunnen bewijzen;
- b) als economisch niet-actieve persoon over voldoende bestaansmiddelen beschikken (en niet ten laste komen van het Belgisch sociale bijstandstelsel en een ziekteverzekering hebben die alle risico's dekt);

⁵www.kruispuntmi.be

⁶ Wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van de Belgische Nationaliteit teneinde het verkrijgen van de Belgische nationaliteit migratieneutraal te maken, *Parl. St.* Kamer 2011-12, N° 0476/001.

⁷ In 2004 treden Grieks-Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slovakije en Tsjechië toe tot de EU.

⁸ IJsland, Liechtenstein en Noorwegen.

⁹ Deze types zijn vastgelegd in EU-wetgeving, met name in Richtlijn 2004/38/EG.

- c) ingeschreven zijn als student (en over voldoende bestaansmiddelen beschikken en een ziekteverzekering hebben die alle risico's dekt).

Deze Europese burgers kunnen vrij reizen en verblijven binnen de Unie en in België werken¹⁰. Hun gezinsleden, zelfs wanneer zij niet de nationaliteit van een EU-lidstaat hebben, hebben een gelijkaardig recht wanneer ze zich samen in België vestigen. Stemrecht deze hebben EU-burgers enkel op lokaal of gemeentelijk niveau na registratie en zij kunnen zich ook verkiesbaar stellen op dit niveau.

In 2007 zijn Bulgarije en Roemenië tot de EU toegetreden maar de Unieburgers uit deze lidstaten verkeren tot nu toe nog in een bijzondere positie. Tot 31 december 2013 mogen zij op Belgisch grondgebied verblijven voor de uitoefening van zelfstandige activiteiten, als student of als economisch niet-actieve persoon mits zij over voldoende bestaansmiddelen beschikken. Hun recht op vrij verkeer en vestiging als werknemer is echter beperkt: zij blijven onderworpen aan de arbeidsmarktreglementering en moeten een arbeidskaart aanvragen om te worden tewerkgesteld.¹¹ De arbeidskaart wordt enkel afgegeven na een onderzoek van de arbeidsmarkt, waarbij andere EU-werknemers voorrang krijgen. Uitzondering hierop vormen de zogenaamde knelpuntberoepen waarvoor er een tekort aan arbeidskrachten bestaat. Na registratie beschikken zij over lokaal stemrecht.

In België bevinden zich Roma uit verschillende EU-lidstaten, waaronder bijv. Slovakije en Polen, maar ook uit Bulgarije en Roemenië.

Vroeger, voor 2007, dienden de meeste Roma uit de huidige EU-landen regularisatie aanvragen of asielaanvragen in om een verblijfsstatuut te verkrijgen. Door de uitbreiding van de EU is het aantal dat een verblijfsstatuut verkreeg, aanvankelijk als zelfstandige of vennoot, zeer sterk gestegen¹².

Roma uit derde landen

Naast deze Roma met Unieburgerschap uit EU-lidstaten zijn er ook Roma uit derde landen. Formeel gezien hebben zij geen toegang tot het Belgisch grondgebied, tenzij zij een verblijfsvergunning hebben ontvangen. Dit kan op verschillende manieren; de situaties die gebruikelijk zijn onder Roma komen hieronder aan bod. Er zijn echter nog andere manieren om verblijfsrecht in België te bekomen als derdelander.

¹⁰Krachtens richtlijn 2004/38/CE omgezet in de Vreemdelingenwet van 15 december 1980 (Nationale Strategie 2012, p. 12)

¹¹Dezelfde situatie bestond voor de nieuwe Centraal Europese lidstaten in de periode 2004-2009.

¹²Vlaamse overheid (2012) Vlaams actieplan MOE (Roma) migranten, p. 38

Ten eerste zijn **gezinshereniging en gezinsvorming** een optie. Dit kan voor wie reeds familie is van een persoon met verblijfsrecht in België (gezinshereniging).¹³ Ook toekomstige familieleden kunnen verblijfsrecht in België bekomen door een huwelijk of wettelijke samenwoning te plannen met een persoon met Belgisch verblijfsrecht (gezinsvorming). Tot het gezin behoren de echtgenoot, duurzame partner en de kinderen die ten laste zijn.

Ten tweede heeft een aanzienlijk aantal Roma op **medische gronden** een verblijf verworven door toepassing van het **Artikel 9 ter** van de Vreemdelingenwet. Dit betekent dat men omwille van ernstige medische redenen, waarvoor in het land van herkomst geen passende verzorging bestaat, een langer verblijfsrecht kan krijgen. Wie na vijf jaar nog steeds onder dit medisch statuut valt ontvangt een verblijfsrecht van onbepaalde duur.¹⁴ Onder deze regeling vallen vreemdelingen die al in België aanwezig zijn (legaal of illegaal). Daarnaast moet de ziekte een zekere ernst vertonen (het leven of de fysieke integriteit van de vreemdeling is in gevaar is of de vreemdeling riskeert bij een terugkeer een onmenselijke of vernederende behandeling). Tot slot mag er in het herkomstland of land van wettig verblijf geen adequate behandeling voor deze ziekte zijn¹⁵. Het indienen van een aanvraag tot regularisatie op medische gronden zorgt niet voor de verandering van het verblijfsstatuut. Wanneer iemand zonder wettelijk verblijf een dergelijke aanvraag doet, zal zijn of haar verblijf onwettelijk blijven. Echter, in de praktijk zal de Dienst Vreemdelingenzaken geen uitwijzingsbevel afgeven voordat de aanvraag behandeld is. Dit zou strijdig zijn met artikel 3 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (verbod op foltering) omdat het een risico inhoudt op onmenselijke of vernederende behandeling.

Ten derde kan men ook om andere, zgn. **algemene**, niet-medische redenen een verblijfsrecht verwerven op grond van **Artikel 9 bis** van de Vreemdelingenwet, gemeenzaam gekend als de regularisatie. Hiervoor dienen buitengewone omstandigheden te bestaan en de persoon dient (behoudens enkele uitzonderingen) over een identiteitsdocument te beschikken.¹⁶ Aanvragen gebeuren in België. Dit artikel wordt ingeroepen wanneer er geen andere gronden zijn waarop men verblijfsrecht kan verkrijgen. De verblijfsmachtiging op grond van artikel 9bis van de Verblijfswet is een gunst, geen recht¹⁷. Er zijn criteria inzake de ontvankelijkheid van de aanvraag, maar het artikel bevat geen criteria voor de

¹³Cf. respectievelijk art. 40ter Vreemdelingenwet, art. 40bis Vreemdelingenwet, art. 10 en 10bis Vreemdelingenwet, art. 88 Vreemdelingenbesluit en Kruispunt Migratie-Integratie (2011) Gezinshereniging, www.kruispuntmi.be/vreemdelingenrecht/wegwijs.aspx?id=159 (consultatie 16 juli 2012)

¹⁴Artikel 13, Vw.

¹⁵Kruispunt Migratie-Integratie (2012) Medische regularisatie, www.kruispuntmi.be/vreemdelingenrecht/wegwijs.aspx?id=13766 (consultatie 16 juli 2012)

¹⁶Artikel 9bis, Vw.

¹⁷Kruispunt Migratie-Integratie (2012) Regularisatie, www.kruispuntmi.be/vreemdelingenrecht/wegwijs.aspx?id=81 (consultatie 16 juli 2012)

beoordeling ten gronde¹⁸. In een ministeriële instructie van 19 juli 2009 werden enkele situaties genoemd die de toekenning kunnen rechtvaardigen van een machtiging tot verblijf van een vreemdeling. Het gaat om situaties waarin de asielprocedure onredelijk lang is (langer dan 3 of 4 jaar) en bij bepaalde prangende humanitaire situaties. Het kan hierbij gaan om verwijderingen van het grondgebied die in strijd zouden zijn met internationale mensenrechtenverdragen (Kinderrechtenverdrag en het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens)¹⁹. Niettegenstaande deze instructie door de Raad van State werd vernietigd wegens bevoegdheidsoverschrijding door de minister, lijkt zij in veel individuele dossiers nog steeds toepassing te vinden. Het is gekend dat er Roma migranten zijn die op deze manier geregulariseerd zijn maar aanvragen worden eveneens ongegrond verklaard²⁰. Precieze aantallen Roma die op deze manier en omwille van medische redenen zijn geregulariseerd zijn onbekend maar het Vlaams Actieplan MOE (Roma) heeft het over 'heel wat' families²¹.

Ten vierde is het ook mogelijk om **asiel en subsidiaire bescherming** aan te vragen in België. Voor de asielprocedure werd de definitie van vluchteling opgesteld aan de hand van het Vluchtelingenverdrag van Genève (1951). Het gaat om elke persoon die "uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en die de bescherming van dat land niet kan of (...) uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil terugkeren"²². Wanneer het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS) de vluchteling erkent mag hij/zij voor onbepaalde tijd in België blijven. De subsidiaire beschermingsstatus wordt toegekend aan de vreemdeling, die niet voor de vluchtelingenstatus in aanmerking komt en die geen humanitair verblijf om medische redenen (artikel 9ter) kan genieten, en ten aanzien van wie er zwaarwegende gronden bestaan om aan te nemen dat, wanneer hij naar zijn land van herkomst terugkeert, hij een reëel risico zou lopen op ernstige schade²³. Dit is een tijdelijk verblijfsrecht maar wanneer de situatie in het land van herkomst vijf jaar later niet gewijzigd is, wordt dit omgezet in een

¹⁸Denys, L. Van artikel 9 lid 1, 2 ; e, 3 Vw. naar artikelen 9 lid 1 en 2, 9bis en 9ter Vw., Tijdschrift voor Vreemdelingenrecht, 2007 (3), p. 172

¹⁹Kruispunt Migratie-Integratie (2012) Instructie m.b.t. de toepassing van het oude artikel 9,3 en het artikel 9bis van de Vreemdelingenwet 19/07/2009, www.kruispuntmi.be/uploadedFiles/Vreemdelingenrecht/Wegwijs/verblijfsstatuten/Humanitair/instructie%20regulatisatie%2020090718.pdf (consultatie 23 juli 2012)

²⁰Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RvV) 2 april 2012 nr. 78703. (Het betreft een verwijzing naar eerder geregulariseerde Roma familieleden in zaak nr. 78 703 van 2 april 2012. De aanvrager van de nietigverklaring voor uitspraak omtrent artikel 9bis (56.521) wordt ongegrond verklaard.)

²¹Vlaamse overheid (2012) Vlaams actieplan MOE (Roma) migranten, p. 38

²²Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (2010) Internationaal verdrag betreffende de status van vluchtelingen 28 juli 1951, p. 1 www.cgvs.be/nl/binaries/Verdrag%20van%20Gen%C3%A8ve_tcm127-9244.pdf (consultatie 23 juli 2012)

²³Zie art. 48/4, §2 Vw. voor meer informatie omtrent ernstige schade.

definitief verblijfsrecht. Zowel vluchtelingen als subsidiair beschermden hebben lokaal stemrecht. Roma uit Kosovo of andere vroegere oorlogsgebieden hebben in meerdere gevallen de vluchtelingenstatus of het subsidiair beschermingsstatuut ontvangen²⁴.

Wie een asielaanvraag heeft ingediend, kan tijdelijk in België blijven zonder uitgewezen te worden. Echter, mensen waarvan de asiel- of regularisatieaanvraag is afgewezen en zij die om andere redenen geen wettig verblijfstatuut hebben bevinden zich illegaal in België.

Staatloze Roma

Tot slot zijn er tienduizenden Roma die zonder nationaliteit verspreid in Europa wonen. Zonder geboorteaktes, identiteitspapieren, paspoorten en andere documenten hebben zij vaak geen toegang tot basisrechten zoals onderwijs, gezondheidszorg, sociale zekerheid en stemrecht.²⁵ Het grootste deel van hen woont in het westelijk Balkangebied maar allicht verblijven er ook Roma in België die staatloos zijn. Voor hen is er een mogelijkheid om erkend te worden als staatloze en aldus te proberen een verblijfsrecht in België te bekomen.²⁶ Dit statuut is echter nog steeds niet in de verblijfswetgeving uitgewerkt en de toekenning van een verblijfstitel is afhankelijk van een beslissing van de Dienst Vreemdelingenzaken.

Roma in Vlaanderen en Brussel

In de inleiding werden verschillende mensen genoemd die onder de overkoepelende term Roma vallen. Van deze groepen hebben de *Manouchen*, *Sinti*, *Roms* en *Voyageurs* veelal de Belgische nationaliteit aangezien zij al generaties lang in België aanwezig zijn. De mensen die vandaag door het beleid als Roma benoemd worden, zij die na de val van het IJzeren Gordijn naar België kwamen, hebben veelal de oorspronkelijke nationaliteit behouden. Hun verblijfsstatuten zijn meer divers.

Het is zeer lastig om goede schattingen te geven van het aantal Roma in België omdat Roma een etniciteit is en geen nationaliteit. Nationaliteit is een meetbaar feit terwijl etniciteit van mensen niet op grote schaal wordt bijgehouden. Er zijn landen waar meer Roma uit afkomstig zijn maar we kunnen het hebben van die nationaliteit niet gelijk stellen aan het Roma zijn. Daarnaast is de Roma gemeenschap soms ook sterk mobiel. Aantallen tijdelijke migranten kunnen soms per maand verschillen in een stad. Eveneens dient men rekening te houden met

²⁴Vlaams minderhedencentrum (2010) Werknota : Roma in Vlaanderen, knelpunten en aanbevelingen, p. 4
www.foyer.be/IMG/pdf/Nota_Roma-actieplan_100211.pdf (consultatie 23 juli 2012)

²⁵Council of Europe (2012) Human rights of Roma and Travellers in Europe, p. 24
www.coe.int/t/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsOfRoma_WEB.pdf (consultatie 23 juli 2012)

²⁶Zie voor meer informatie Kruispunt Migratie-Integratie (2011) Staatlozen
www.kruispuntmi.be/vreemdelingenrecht/wegwijs.aspx?id=113 (consultatie 16 juli 2012)

een populatie zonder wettelijk verblijf waarvan de omvang niet bekend is. Op basis van nationaliteit is het soms mogelijk om schattingen te maken van aantallen illegale migranten maar omdat het hier een niet-geregistreerde etniciteit betreft is dat niet mogelijk. Hieronder volgen zeer globale schattingen van een aantal steden en gemeenten in België maar bovenstaande kanttekeningen dienen niet uit het oog verloren te raken.

Op basis van de voorhanden zijnde informatie en inzichten wordt het aantal Roma in België geschat op 30.000 of 0,29% van de bevolking. Voor Vlaanderen en Brussel samen schat men het aantal Roma op ongeveer 15.000 tot 20.000²⁷, en Foyer schatte het aantal Roma in Brussel enkele jaren geleden op 5.500 à 7.000²⁸. Net zoals het precieze aantal Roma is het niet mogelijk om te benoemen hoeveel Roma welk statuut hebben. Cijfers van verschillende gemeenten en steden met relatief grote aantallen kunnen soelaas bieden. Informatie is afkomstig uit het Vlaams actieplan voor MOE (Roma) migranten. In Brussel, waar men het aantal Roma op 6500 à 7000 schat, zijn 65% van de Roma afkomstig uit Roemenië en 8% uit Bulgarije. Deze landen zijn in 2007 tot de EU toegetreden wat voor veel migranten heeft betekend dat zij eenvoudiger een wettig verblijfsstatuut konden bekomen. Door zelfstandige arbeid of vennootschap konden zij hun verblijf regulariseren. Voor 2007 dienden zij veelal asielaanvragen en andere regularisatieaanvragen in. Dit gold voor Roemenen en Bulgaren maar geldt nog steeds voor Roma uit Macedonië en andere ex-Joegoslavische landen. Er zijn eveneens Roma zonder verblijfsvergunning. In Antwerpen registreert men Roma niet maar gemakshalve gaat men uit van 4.500. Onder hen zouden relatief veel Roma uit Kosovo, Kroatië, Servië en Montenegro zijn. In Gent schat men het aantal Roma op 5.500 en zij komen voornamelijk uit Slovakije, Bulgarije en Roemenië. Een groot deel van hen was reeds aanwezig en geregulariseerd voor 2007. In het Waasland (Sint-Niklaas en Temse) wonen voornamelijk ex-Joegoslavische Roma, voornamelijk afkomstig uit Kosovo. Van de 125 Roma gezinnen hebben 70 het subsidiair beschermingsstatuut ontvangen. Anderen zijn veelal via een asielprocedure of omwille van medische redenen geregulariseerd. Naar schatting heeft 10% van de families geen wettig verblijfsstatuut. In Diest, waar naar schatting 230 Roma verblijven komen de meeste Roma uit Kosovo. Ook zij zijn meestal erkend of geregulariseerd als vluchteling. Enkele gezinnen hebben geen verblijfsvergunning. Tot slot wonen in Heusden-Zolder ongeveer 45 Roma migranten met een erkend of geregulariseerd statuut van vluchteling. De overige migranten bevinden zich nog in een asielprocedure of procedure omtrent artikel 9ter.

²⁷COM(2011) 173. 2011. Communication on an EU framework for National Roma Integration Strategies up to 2020; Hemelsoet, E. (2011) Samenleven met Roma : fictie of realiteit? in Armoede en sociale uitsluiting : jaarboek 2011, edited by Danielle Dierckx, Jan Vrancken, Jill Coene en An Van Haarlem; Vlaams Minderhedencentrum (2010) Werknota Roma in Vlaanderen, knelpunten en aanbevelingen.

²⁸FOYER (2006) De Roma van Brussel.

|

Steunpunt Inburgering & Integratie
Universiteit Antwerpen
Bezoekadres: Lange Nieuwstraat 55
Postadres: Prinsstraat 13
B-2000 Antwerpen

Tel.: +32 3 265 59 63

E-mail: steunpuntieni@ua.ac.be

Website: <http://www.steunpuntieni.be>